

KRÓNIKA

XXXII. Országos Honismereti Akadémia

Esztergom, 2004. június 28. – július 2.

Kanyar József:

Megnyitó

Tisztelt Akadémia! Kedves Barátaim!

A harminckettedik alkalomra gyűlt össze Honismereti Akadémiánk. Tisztelettel és szeretettel köszöntöm a megyei egyesületek tagjait, mozgalmunk derékhadát, a munka oroslánrészt végzőket, az áldozatot vállalókat, a hagyományápolókat, akik nemzeti megmaradásunkat szolgálják. Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk mindent, amit az európai művelődés nyújthat, hanem arra, hogy miből gyarapíthatjuk az európai művelődést.

Uniós csatlakozásunkról, Európa épségéről és a magyar egységről beszélt az ünnepen hazánk államfője, arról, hogy hazánk végkép Nyugathoz tartozik, de nem óhajt Ady kompromisszumához tartozni, mivel nem akarja, hogy a nemzetállam abszolutizálásából származó szenvedések tovább gyötörjék a hazát. Megnyílt a békés egyesítésnek az ideje és a nemzet egységének helyreállítása is.

Kultusza és utóélete csak annak van, aki éltető eszmévé finomulva, örökséget tud nemzedékének hátrahagyni és adományozni. Berzsényi ezért tudott átlépni eszmeiként és progresszióként a nemzet történelmébe örökségként. És aki megírta a Mezei szorgalmat.

Ezért kell új nemzetet az új Európában építeni. Új hazát és új Európát. Új várfalakat az új nemzet kultúrájának Balassa nevére pedig: higgyünk mindörökké igazán csak őbenne. De a nevelésről is írt Kaposváron 1948-ban a nagy Illyés Gyula:

*„Szótartó tények tiszta
jóslataim át látok,
jövendő titkaidba.
Nem hallott temetővel,
Vágyok szállani másba:
Eleven néppel, földdel,
Ragadjak hát csak abba!
Bokáig bent a sárban,
Lábamon egy országgal,
Szívem te hű, így szárnyalj,
E megmozdult világban.*

Az Európai Unióhoz csatlakozott országunknak és csak részben csatlakozott nemzetünknek nagy szüksége van Akadémiánk nemzet tudatunkat erősítő tanulságaira. Szükségünk van arra az erőre, ami Akadémiánk jelmondatából, Balassi Bálint őszinte szívből jövő fohászából sugárzik: „Ó, én édes hazám, Te jó Magyarország!” Szükségünk van, hogy megismerjük a magyar nemzetestek közé idegen érdekből vont határok virtuális lebontásának technikáit és felépítsük magunkban az ehhez szükséges elszántságot.

Hasson át bennünket az előttünk álló hét minden napján az a felemelő tudat, hogy Szent István Királyunk szülővárosában vagyunk, amelynek minden köve, minden tornya, minden harangkondulása nemzeti ereklyénk. Mélyítsük tudásunkat, merítsünk erőt hatnapos Akadémiánk értékes nemzetépítő programjából.

Ezzel a Honismereti Akadémiát megnyitom. Isten éltesen mindnyájunkat.

Kanyar József

A Honismereti Akadémia kitüntetettjei

A Honismereti Szövetség elnöksége a megyei és a fővárosi egyesületek javaslatára 2004. május 13-i ülésén többségi szavazással a következőknek ítélte a kiemelkedő honismereti munka elismerésére alapított

Bél Mátyás – Notitia Hungariae emlékérmét

Király Lajos nyugalmazott főiskolai tanár, születésével és egész munkásságával Somogyhoz kötődik. A Kaposvári Tanítóképző Főiskola elvégzése után az ELTE Bölcsészkarán szerzett magyar–történelem szakos tanári diplomát. Kollégiumi tanárként kezdett dolgozni, majd hamarosan a Pécsi Tanárképző Főiskola oktatója lett. Itt doktorált magyar nyelvészetből, majd visszatért Kaposvárra. 1968 és 1972 között a Somogy Megyei Könyvtár tudományos munkatársa, fő feladata a somogyi földrajzi-név gyűjtés szervezése és a közzététel munkálatainak irányítása volt. A *Somogy megye földrajzi nevei* című vaskos kötet 1974-ben jelent meg az Akadémia Könyvkiadónál. 1972-től nyugdíjba vonulásáig (1996) a Kaposvári Tanítóképző Főiskola tanára, munkásságát az intézet 1999-ben Életmű-díjjal ismerte el.

Nyelvészként nyelvjárástani, névtani vizsgálatokat, kutatásokat végzett. E tudományterületet Somogyban mindmáig egyedül műveli, munkájára országosan is igényt tartanak. Eredményeit számos tanulmányban, kötetben adta közre: *Allathangutánzó igék, terelők és hívogatók somogyi nyelvatlasza; Somogy-zalai nyelvatlasz; Nyelvjárási jelenséghatárok a Dél-Dunántúlon* stb. Néprajzi kutatásait is e tevékenységhez kapcsolódva kezdte meg és tanítványainak érdeklődését is efelé terelte, ösztönözve témaválasztásukat. Több évtizedes munkája eredményeként a szellemi néprajz területén gazdag, pótolhatatlan értékű forrásanyagot sikerült Somogyból és a Dél-Dunántúlról összegyűjtenie.

Király Lajos a kezdetektől részt vesz a Somogy megyei honismereti mozgalomban: előbb a kaposvári járás honismereti referense, majd a Hazafias Népfront mellett működő megyei hon-

Mándli Gyula felvételei

ismereti bizottság tagja; a Somogy megyei Honismereti Egyesület alapító tagja, 1994–2000 között az Egyesület elnöke. Kezdeményezője és alapító szerkesztője volt az 1970-től megjelenő *Somogyi Honismereti Híradónak*. Az ország legrégebbi megyei honismereti periodikájaként számontartott kiadvány szerkesztőbizottsági munkájában ma is tevékenyen részt vesz, abban folyamatosan publikál.

Nyelvészeti munkássága mellett a szellemi néprajz területén is maradandót alkotott. Kutatási eredményeit az utóbbi tíz évben több alapvető kötetben összegezte: *Somogyi hiedelemvilág* (Kaposi Kiskönyvtár 5.); *Kalendáriumi jeles napok népszokásai* (Kaposvár, 1995); *Vőfélyversek a somogyi lakodalomban* (Kaposvár, 1997); „*Híres Betyár vagyok...*” *A betyár alakja a somogyi népköltészetben* (Kaposvár, 2002); *Somogyi népszokások I. Kalendáriumi jeles napok és a társas munkavégzés szabályai* (Kaposvár, 2002); *Nyelvtörzsi és névtani vizsgálatok Somogyban* (Kaposvár, 2003). E kiadványok nemcsak a szaktudományok eredményeit gazdagítják, hanem a helytörténeti kutatásnak és az iskolai oktatásnak is nélkülözhetetlen kézikönyvei, tanárok és diákok egyaránt haszonnal forgathatják.

Király Lajos több helytörténeti kiadvány szerkesztője, lektora, a megyei és a regionális honismereti rendezvények, konferenciák rendszeres előadója. A Megyei Pedagógiai Intézet szervezésében 2003-tól vezeti az általános iskolai tanárok számára meghirdetett akkreditált honismereti-népmismereti képzést.

Pájer Imre. A Szülőföldünk – Győr-Moson-Sopron Megyei Honismereti Egyesület vezető-ségi tagja. 1949-ben született, a soproni Berzsenyi Gimnáziumban érettségizett, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola történelem–népművelés szakán diplomát, az ELTE-n történelemtanári oklevelet szerzett. Az 1970-es évektől Csornán él, ahol le is telepedett, s a városi tanács közművelődési felügyelőjeként dolgozott, majd 1990-től a helyi Csukás Zoltán Mezőgazdasági Szakközépiskolában tanított. Évekig működött a helyi múzeum külsős helytörténészeként, négy esztendőn keresztül dolgozójaként. Jelenleg a Csornai Oktatási Intézmények városi igazgatója.

A honismereti munkába az 1980-as évektől bekapcsolódott. 1988-ban megalapította és megszűnéséig elnöke volt a Rábaközi Művelődési Egyesületnek, szervezője és vezetője a Rábaközi Napok címmel évenként, majd két évenként sorkakerülő honismereti rendezvénynek. Közreműködött a Rábaközi Hírlap és a Csornai Városi Televízió megteremtésében és szerkesztésében.

Az 1980-as évektől szervezte az egyetemista honismereti táborokat, majd 1990-től az Egyesület nemzetközi táborainak munkájában csoportvezetőként vett részt, 1999-től ő vezeti a táborot. Irányítóként részt vesz az Egyesület szinte minden munkájában: pályázatok, vetélkedők, táborok, rendezvények, tájékoztatás. Országos honismereti rendezvények megyei és csornai gazdája: 1997: XXV. Országos Honismereti Akadémia (Győr és a megye); 2001: VI. Országos Honismereti Diákkonferencia; 2003: Önkéntes Néprajzi és Nyelvtörzsi Gyűjtők XVIII. találkozóját; 2004: Iskola és honismeret – országos konferencia.

Egyesületi tevékenységén kívül kivette és kiveszi részét a helytörténeti kutatásokból is, kutatási területe Csorna város és a Rábaköz. Fő művei: *Rábaköz népének védekezése az áradások ellen* (Csorna, 1990); *Rábaközi honismereti évkönyv* (Csorna, 1995-től évente); *Csorna évszázadai* (Csorna, 1996); *Neves rábaköziek – Életrajzi Lexikon* (Szerk.: Csorna, 1996); *Sopronhorpács. Száz magyar falu könyvesháza* (Bp., 1997); *A Csukás Zoltán Mezőgazdasági Szakközépiskola Évkönyve* (Csorna, 1996); *Ki kicsoda Csornán?* (Csorna, 1997.); *Bodonhely – Falutörténet, 2000*. Állandó munkatársa a Soproni Szemle helytörténeti folyóiratnak, az Arrabona múzeumi évkönyvnek, a Győri Tanulmányok című helytörténeti sorozatnak; szerzője az országos és megyei összefoglaló művek csornai és rábaközi ismertetőinek.

Perics Péter. 1924-ben született, tanítói és tanári képesítéssel rendelkezik. 1970 óta végzett hon- és népmismereti munkásságát öt nagyobb területen lehet értékelni.

1972-ben vette át a *Siklósi Vár- és Múzeumbarát Kör* vezetését, ami akkor eléggé zilált állapotban volt, de rövid idő alatt talpra állította, életképes egyesületté szervezte. Kezdeményezésére több neves személyiségre emlékező szobrot, emlékművet, márványtáblát állítottak Siklóson. Ő vezette be, hogy 1980-tól minden március 15-én, neves előadókkal, a város történelmével foglalkozó tudományos konferenciát rendeznek, s az elhangzottakat meg is jelentetik. A Kör tagjai számára évente több, honismereti témájú klubfoglalkozást szervezett. Az általa

vezetett Körnek nagy szerepe volt Siklós értékeinek széleskörű ismertetésében, Ő maga pedig tanácskozásokon, összejöveteleken, idegenvezetéseken ismertette a város történelmét.

Helytörténeti munkássága elsősorban a helyi dokumentumok feltárására, levéltárak és egyházi irattárak anyagának felkutatására és közzétételére terjedt ki. Több mint kétszáz írása jelent a helyi és a megyei lapokban, valamint a Honismeretben. Könyv alakban láttak napvilágot a következők: A II. világháború helyszínei Siklóson és környékén, A siklósi tűzoltóság története, Siklósi arcképcsarnok, Siklós sajtójának története. Tíz éven keresztül vezetett honismereti szakkört.

Jelentős szerepet vállalt *Siklós arculatának alakításában, a városszépítésben*. A várost vezető testületnél kiharcolta, hogy a Várbaráti Körnek szava legyen a városrendezés, a város tervezésének és -építésének fontosabb kérdéseibe, a jelentősebb átalakításoknál. A lebontásra ítélt épületekről fényképeket készítettek, s ezzel megakadályozták a meggondolatlan intézkedéseket. Véleményezték az utcaelnevezéseket, számos utcanevet maga kezdeményezett. Sok jó tanáccsal szolgálta Siklós szépítését.

Elsőként javasolta *Batthyány Kázmér hamvainak hazahozatalát* Párizsból, majd a Várbaráti Körrel együtt hivatalosan szorgalmazta a kezdeményezés véghezvitelét. Fáradozásuk eredményeként 1987-ben, a siklósi várkápolnában megtörtént az újratemetés. Ezzel lehetővé vált, hogy az idelátogatók, elsősorban a fiatalok leróhassák kegyeletüket a reformkori politikus, az 1849-es külügyminiszter emléke előtt.

Hosszú időn át a *Baranya Megyei Honismereti Egyesület elnökségi tagja* és tevékeny munkatársa volt. A Siklósi Vár- és Múzeumbaráti Kör tagjait is mozgósítva jelentős szerepet vállalt mindkét, Baranya megyében rendezett Honismereti Akadémia szervezésében és lebonyolításában. Éveken keresztül vállalt és végzett munkát a Honismereti Szövetség Felügyelő Bizottságában.

Honismereti Munkáért Emlékplakettel kitüntettek

Elekes Eduárdné 1970 óta könyvtárosként és népművelőként, 1988-tól a Megyei Könyvtár igazgatójaként vesz részt a megyei honismereti mozgalomban. A Tolna Megyei Egyed Antal Honismereti Egyesület alapítója, tizenegy esztendeje tagja az ötagú vezetésének. Kezdeményezője volt számos honismereti eseménynek, szervezőmunkájának eredményeként a megyei könyvtár munkájának szerves része lett a honismeret támogatása. Gazdag és önálló helytörténeti gyűjteményt alakított ki az intézményben, évente diák honismereti tábort szervezett. Megmentője és gondozója a megyéhez kötődő írók és költők irodalmi hagyatékának, szorgalmazója a megyei és az egyetemes irodalmi értékek ápolásának. Szerkeszti a Tolnai Könyvtáros című kiadványt, számos szakmai és könyvtártörténet írást közölt a Könyvtári Levelező, a Könyv és Nevelés, a Tolnai Népújság, a Megyei Napló című lapokban. Fontos helytörténeti munkák szerkesztője és reprint kiadója. A Tolna Megyei Honismereti Egyesület terebélyesedő munkáját nagyban segíti, hogy Elekes Eduárdné a szakképzéseken kívül elvégezte az újságírói, az esztétikai, az európai uniós és az esélyegyenlőségi tanfolyamokat is. Munkájának elismeréseképpen legutóbb a Dél-Dunántúli Regionális Kulturális Tanács Szakkollégiumának vezetésével bízták meg.

Friesz Kázmér tanár, nyugalmazott általános iskolai igazgató, több mint négy évtizede részt vesz a honismereti mozgalomban, alapítása óta tevékeny tagja a Somogy Megyei Honismereti Egyesületnek. Tanárként, majd a helyi általános iskola igazgatójaként évtizedeken keresztül irányította a honismereti szakkör munkáját. Tevékenységük nyomán gyarapodott a helyi tájház anyaga, s egy önálló iskolai gyűjteményt is létrehoztak, amit ma már a tanítványaiból lett pedagógusok fejlesztenek tovább. Mintaértékű és követésre méltó az a *honismereti műhely*, amely Friesz Kálmán tevékenysége folytán alakult ki a településén, és több nemzedéken keresztül eredményesen működik. Évtizedes gyűjtő és kutatómunkája eredményeként elkészült Zamárdi történeti monográfiája, amelynek szerkesztője és javarészt szerzője volt. Jelentős része volt abban, hogy megkezdődhetett a település határában lévő avar-kori régészeti feltárása és nem jutott régiségkereskedők kezére az európai viszonylatban is páratlan értékű leletegyüttes, amiben László Gyula kettős-honfoglalás elméletének egyik bizonyítékát látta. Friesz Kázmér ma is tevékeny tagja a Megyei Honismereti Egyesületnek, tanulmányokat, cikkeket közöl a helyi és a megyei lapokban, honismereti folyóiratokban. Felnőtt honismereti szakkört vezet, elnöke a „Zamárdiért” civil szervezetnek, a község diszpolgára.

Gábrriel Tibor történészként elsősorban a reformkor gazdaságpolitikájával és a hazai civil szervezetek múltjával foglalkozik. Budapest lokálpatriótájaként rendszeresen jelennek meg a XIX. szd-i főváros személyiségeit bemutató írásai a helyi sajtóban. Munkája eredményeként az V. kerületi önkormányzat 2003-ban tervbe vette egy önálló helytörténeti kiállítás létesítését, a kerület lokálpatriótái pedig megalakították a helytörténeti kört. 1997-től folyamatosan ellátja a Budapesti Honismereti Társaság titkári teendőit, s az óta szerkeszti a „Városunk – Budapesti Honismereti Híradó” című kiadványt. A Társaság 2000 májusában, „Budapest múltjának emlékei” címmel elindított forrásgyűjtő pályázatának előkészítője és aktív szervezője. Nevéhez fűződik a „Budapesti História” címmel, havonként más kerületben rendezett előadást-sorozat kezdeményezése és szervezése is. Ezeket nem csak a főváros múltjának egy-egy jelentős eseménye vagy személyisége kerül bemutatásra, de az adott kerület honismereti szervezetének vezetője is beszámol munkájuk eredményéről és elképzeléseikről.

Marjanucz László ötven éve született a Csongrád megyei vegyes nemzetiségű Magyarcsanakon, 1972-ben Makón érettségizett. A Szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán, a „Helytörténet kutatásának módszertana” és a „bevezetés a történettudományba” tantárgyak keretében ismerkedett meg a honismerettel. 1978-tól a KISZ szegedi Vezetőképző Központjában tanított, s az óta vezeti a megyei honismereti diáktáborokat. Ekkor kapcsolódik be a Csongrád Megyei Honismereti Bizottság munkájába és beiratkozott debreceni KLTE történelem kiegészítő szakára. Egyetemi doktori disszertációját 1984-ben védte meg summa cum laude minősítéssel. 1980-tól a szegedi Móra Ferenc Múzeum Történeti Osztályának történész muzeológusa, ahol a megye és a város újkori társadalomtörténetével foglalkozik, bevonva munkájába a nyári honismereti diáktáborok résztvevőit is. 1986-tól a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Történettudományi Tanszékének, 1994-től Legújabbkori Magyar Történeti Tanszékének adjunktusa. 1995-ben a Polgári társadalom története Szegeden című dolgozatával kandidátusi fokozatot nyert. 1996-tól a Szegedi Universitas JATE BTK Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszékének tanszékvezető docense. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alapító tagja, mindmáig alelnöke; táborvezetőként, szekcióvezetőként, előadóként rendszeresen részt vesz az egyesület munkájában. Közreműködött a Honismereti Szövetség vetélkedői során a megyei résztvevők felkészítésében, zsűritagként nagyban hozzájárult a sikeres megrendezéshez. Segíti az önkéntes honismereti kutatók munkáját.

Pungor Zoltán nyugalmazott középiskolai tanár, a csempezkopácsi Helytörténeti Múzeum alapítója és vezetője. Tanári hivatása során kezdetől fogva kitüntetett figyelmet fordított a történelemoktatásba építhető helytörténeti ismeretekre, s ezzel tanítványainak sokaságát nyerte meg a népismeret értégyarapító munkájának. Csempezkopácson tanítószkodott, könyvtárat. Művelődési otthont vezetett, de alkotókészsége a település helytörténeti gyűjteményének létrehozásában és gondos gyarapításában bontakozott ki igazán. 1976-ban alapította meg a helytörténeti múzeumot, amely a falu és környéke régészeti, helyismereti, népéleti értékeinek ad helyet. A gazdag gyűjteménynek önálló épületet szerzett, s a ma már tíz helyiségből álló gyűjtemény az egyik legértékesebb helytörténeti anyag Vas megyében. Az intézmény köré tervszerű szakköri tevékenységet épített, s ez a közösségi munka jelenti alapját a helyi hagyományörzés újraélesztésének és megerősödésének. Ebből sokat merített az 1966 óta irányított színjátszó csoport is. Negyedszázadig tanított az ipari szakmunkásképző intézetben, és számos diákkal kedveltette meg a honismereti munkát. Vezetésével és irányításával a falu közössége felélesztette a Középkori Vasárnapot, ezen megelevenedik a régi, népeletlen alapuló falusi vásárok hangulata. A csempezkopácsi műemlék templom és környéke megújításában is kezdeményező szerepet vállalt. Húsztizede, Szombathelyről visszajárva, a falu minden történést megörökítő falukrónikát, fényképes albumot szerkeszt. A Vas Megyei Honismereti Egyesület kezdeményező, tevékeny tagja.

Tóth Sándor 1924-ben született Szabadszálláson, Kunszentmiklóson érettségizett. 1945-ben, jegyzőgyakornokként a szovjet katonák által feldúlt szabadszállási levéltár rendbetelepítésével bízták meg, s ez a munka gyűjtötte föl mindmáig lobogó kutatói szenvedélyét. Ő vette először kézbe Petrovics István megsárgult kérelmeit, adásvételi szerződéseit, amelyek egy része addig ismeretlen volt. A megkerült iratok alapján Sándor József, Hatvani Lajos, Dienes András, Mezősi Károly, Fekete Sándor tollából több új irodalomtörténeti munka született. A kommunista hatalomátvétel után az osztályidegennek bélyegzett Tóth Sándor közigazgatási pályafutása megszakadt, fizikai munkával kereste kenyerét. Az 1956-os forradalom idején a

helyi Nemzeti Bizottság elnöke, s bár Szabadszálláson nem folyt vér, a leveretés után a karhatalmisták kínzásai miatt kórházba került, majd rendőri felügyelet alá helyezték. 1962-től termelőszövetkezeti könyvelő, majd nyugdíjazásáig ágazatvezető. 1986-ban megalakítja a város kulturális életének meghatározó közösségét, a Petőfi Baráti Kört. Ebben és a környéken számtalan előadást tartott, honismereti kirándulást szervezett, látogató csoportot fogadott, elsősorban a Petőfire vonatkozó ismeretek terjesztésére. Az általa gyűjtött Petőfi emléktárgyakat a Városi Könyvtárnak adományozta, a Városháza dísztermében állandó Petőfi kiállítást rendezett be. Szabadszállás Önkormányzata Tóth Sándor 80. születésnapjára múzeumot kíván létesíteni a városban.

Honismereti Emléklappal kitüntettek

Budapest: Benedek Ágnes, Buda Attila, Juhász Katalin. *Baranya megye:* Békés Lajos, Görbe Istvánné. *Bács-Kiskun megye:* Asbóth Miklós, Földes György, Káposzta Lajos, Mészáros Márta. *Csongrád megye:* Szigeti János, Szilágyi Sándorné. *Győr-Moson-Sopron megye:* Kozma Lászlóné, Kedves Lajos. *Tolna megye:* Freund György, dr. Imre Csanádné, Koszorus Katalin, Losoncziné Zana Judit. *Vas megye:* Balogh Péter, ifj. Acs László, dr. Kőbölküti Katalin, Sudár Lászlóné, Szép József. *Veszprém megye:* Eggerszegi Ferenc, Németh Andrásné.

Varga Gyula nyolcvanéves

2004. június 21-én megtelt vendégekkel a debreceni Déri Múzeum pompás díszterme. A színpad előtti asztalnál ketten ültek: Varga Gyula, az intézmény egykori néprajzosa, az ünnepelt, és az intézmény vezetője (egykori tanítványa, munkatársa), V. Szathmári Ibolya. Köszöntő énekek csendültek föl, majd elhangzott két csodálatos Sinka István vers, aztán a felköszöntők következtek egymás után. Akit felköszöntöttek, a súlyos betegségéből fölépült, botra támaszkodó, a sok ember láttán elcsodálkozó Varga Gyula, aki muzeológusként csaknem negyedszázadot (1969–1992) töltött ezek között a falak között.

A köszöntőkre válaszoló meghatott ünnepelt visszatekintett életpályájának első szakaszára, mindenekelőtt a kiröpítő fészekre, Kismarja egykori szabadalmas mezővárosra, amelynek öntudatos paraszti közösségéből származott. Abból a közösségből, amelyhez példásan, töretlenül, mindig hű maradt. A négy elemi és a gyakorlóiskola után eredeti szándéka szerint ő is a föld és állatok mellett serénykedő ember lett volna, csakúgy, mint anyai őse, ha nincs az a véletlen, hogy egy Erdélyből jött fiatalembertől könyveket kap, s annak biztatására tanul tovább. Mindenfajta segítség nélkül, közben keményen megdolgozva azért, hogy fenntartsa magát, eljut a debreceni egyetemre. Az egyetemen a legendás történész-professzor Szabó István egyik tanítványa lesz. Emellett a néprajzi tanszéken Gunda Béla egyik első tanítványa is, unokatestvérével, Janó Ákossal együtt. Tudományos pályafutása biztatóan indul, hiszen 1952-ben gyakornok a néprajzi tanszéken, a következő évben, tanulmányai befejezése után már ugyanott tanársegéd. Már 1952-ben megjelenik első nyomtatott műve, a szülőfalujában, *Kismarja 1844/45-ös jószágbélyegeiről* a néprajztudomány rangos országos folyóiratában, az Ethnographiában.

Számára természetes az, hogy mint minden falusi legény, ő is tud táncolni. A táncstudás az 1950-es években, amikor sorra alakulnak a „népi táncszövetkezetek”, fölértékelődik. Behatóan kezd foglalkozni a táncgyománnyokkal. 1955-ben a Néptáncosok kiskönyvtárában lát napvilágot füzete, *Ajaki leánytánc* címmel. Ezt követi 1956-ban Béres Andrással közösen írt műve (*Hortobágyi pásztortáncok*). Bihar táncgyománnyainak egy csoportját dolgozza föl a Táncstudományi Tanulmányok című gyűjteményes kötetben (1958). A szülőfalujában megforduló vándorló juhászok életéről szintén az Ethnographia hasábjain jelent meg tanulmánya (1956).

Mire azonban utóbbi tanulmányai, füzetei megjelentek, már nem egyetemi kutató, hanem a debreceni Tóth Árpád Gimnázium tanára. 1957-ben ugyan egyetemi doktorátust szerez, azonban tanszékvezető professzora, Gunda Béla rosszindulatának köszönhetően több mint egy évtizedre a tudományos élet periferiájára szorul. Még most, az ünnepelés perceiben is keserűen emlegette azt a törést, amelyet életében a kényszerű pályamódosítás okozott.

Szabó Istvánnak, az 1959-ben félreállított, nyugdíjazott professzornak köszönhetette, hogy a következő időkben is kapott tudományos feladatokat. Így jelenhetett meg szülőfaluja múltjá-

ról egy terjedelmes agrártörténeti tanulmánya (1960), majd 1965-ben a XIX. század második fele parasztgazdaságának munkaeszközeit vizsgáló alapvető tanulmánya. Lehetőséget kapott arra is, hogy legalább egy rövid írásban vázolhassa a Déri Múzeum Évkönyvében (1965) olyannyira szeretett szűkebb hazája, Bihar néprajzi gyűjtőfeladatait.

Közben gimnáziumi tanárként táncsoportot vezetett, bekapcsolódott az iskolán kívüli művelődés (akkori nevén: népművelés) szervezésébe. 1961-ben így került a megyei Népművelési Tanácsadóba vezetőként, majd az 1967-ben létesülő Megyei Művelődési Központba igazgatóhelyettesként.

1969-ben vezetőváltásra került sor a debreceni Déri Múzeumban. Az új igazgató, Dankó Imre megbízta a néprajzi gyűjtemény vezetésével. 45 éves, mire végre olyan feladatot kap, amire az egyetem után vágyott. Gyűjthet, rendszerezhet, tudományos munkát végezhet. Szerbe-számba veszi a néprajzi gyűjteményt. A revízió során kiderül, mekkora értékek is lap-panganak a poros polcokon, s az is, mekkorák a hiányok. Kora reggeltől késő estig dolgozik, hogy teljes áttekintése legyen az elődök által hagyományozott örökségről. A pincében az új rendszerű Dexion Salgó elemekből saját kezűleg építi meg a néprajzi anyag egy részének raktárát. Közben előadásokat tart, kisebb-nagyobb cikkeket ír; a megyei levéltárban kutató, s nagyobb tanulmányokon is dolgozik. Az egyetemről küldött gyakornokokkal is foglalkozik, átadva nekik gazdag tapasztalatait. S mind e mellett jár gyűjteni is. Ám ehhez a tevékenységhez a múzeumtól nem kap elegendő pénzt. Járművet is ritkán adnak. A lehetőségek bizony igen-csak szűkösek voltak akkoriban. Úgy segít a dolgon, hogy vesz magának egy autót, s azzal járja a vidéket. Rohammunkában igyekszik behozni a tudományos munkából való kiszorulás évtizedeit. Nem kis feszültséget okoz számára, hogy 45 évesen „kezdő” muzeológus. Szereti a saját útját járni. Megteheti, Dankó Imre igazgatótól szabad kezet kap. Bölcs döntés: hagyni kell az embert dolgozni. Nagyon egyszerű recept, mégis kevesen alkalmazzák. Nos ezért is volt Dankó Imre legendásan jó igazgató. Varga Gyula pedig tudott dolgozni. Szívvel-lélekkel, a maga számára megszabott pontos rend, munkaterv szerint.

Az első nagy kiállítás rendezői feladata, a Hortobágyi Pásztor múzeum új állandó kiállításának elkészítése. Mintaszerű gondossággal fog hozzá, áttanulmányozza a szakirodalmat, szerbe-számba veszi a rendelkezésre álló tárgyi anyagot. Fejcsóválva látja, hogy mennyire felületes volt a korábbi tárlat, s elkészíti a világhírű pusztá olyan bemutatását, amely nem a legendákat vetíti elének, hanem a valóságot. Öreg pásztorokkal a megnyitás előtt a tűznél a hagyományos hortobágyi pásztorélet, a slambucot eszegetve, jóleső érzéssel nyugtázhatta, hogy becsülettel elvégzett egy feladatot.

Debrecen múzeumát Déri Frigyes magángyűjteménye tette igazán naggyá, különlegessé. Mellette háttérbe szorult a köztudatban testvéreinek, Déri Györgynek a néprajzi gyűjteménye, mely az egész Kárpát-medencéből származó anyagot tartalmaz. Nemcsak a tárgyi anyag (vi-seletek, eszközök, textilek), hanem a gazdag grafikai anyag is ámulatba ejtő gazdagságú volt. Akkoriban már 1944 óta ládákban, polcokon porosodott mindez. Meg kell ismertetni az országgal ezt a kincset, határozta el Varga Gyula. Ha nem lehet állandó kiállítást létrehozni, leg-alább időszaki tárlatokon. Így került sor 1971-ben Sárospatakon a Rákóczi Múzeumban a bőrművészettel kapcsolatos gazdag anyag bemutatására. A grafikai anyag kötetben való megje-lentetésére akkoriban semmi esély nem látszott. 2000-ig kellett várni, amíg ez az álom is betel-jesedett. A Nemzeti Tankönyvkiadó jóvoltából a boltokba került A Kárpát-medence néprajzi kincsei című reprezentatív kötet. Előszavában méltán írhatta Varga Gyula: „A gyűjtemény ét-éke az idő múltával, a népi kultúra átalakulásával egyre nő. Ez a szép album nem csupán nosztalgia, hanem a népművészet utolsó, még összefüggőnek tűnő korszakáról ad hiteles át-tekintést”.

Az 1970-es, 1980-as években kiállításokat rendezett, tanulmányokat írt, előadásokat tartott, megkerülhetetlen lett a Tiszántúl középső részéről szóló monográfiák szerkesztői számá-
ra, akár a Hajdúságról, akár a Sárrétről volt szó. Minden feladata mellett, ha csak tehet-te, Kismarja múltját is kutatta. Csaknem két évtizeddel az első összegzés után megírta szülő-faluja 1945 előtti történetét (Egy falu az országbán: Kismarja életrajza a felszabadulásig. 1978).

Bihar történeti-néprajzi feltárása legfontosabb életcélja. Amikor 1971-ben lehetőség kinál-kozott arra, hogy Berettyóújfalu Biharnak is múzeuma legyen, lelkesen állt az ügy mellé. S ha már van épület, gondoskodott arról is, hogy méltó kiállítási anyagi várja a látogatókat. De nemcsak gyűjtött, hanem írt is. Tanulmányokkal gazdagította a Bihari Múzeum 1976-ban meginduló évkönyv-sorozatát. Természetes, hogy részt vállalt Berettyóújfalu monográfiájá-nak megírásában is.

Foglalkoztatta Debrecen múltja is, elsősorban a mesterségek, céhes iparágak története. Ezzel kapcsolatos kutatásait a városmonográfia 2. kötetében összegezte. Külön is írt a debreceni szíjgyártó mesterségről, az asztalosokról. 1996-ban jelent meg tanulmányával A hajdú-bihari kézművéség képeskönyve.

A bihari síkság hagyományos népi építkezését egy műemléki tanulmány-kötetben mutatta be (1979). Foglalkozott a falusi lakóházak stílusváltozataival is (1989), meg a magtárakkal (1991).

A feledésbe merült érmelléki szőlőkultúra, az ürmösbor készítése is foglalkoztatta, s ennek eredménye alapvető tanulmányok megírása lett. 1993-ban (már nyugdíjasként) Hajdú-Bihar népi táplálkozásáról írt könyvet.

A gazdálkodás (kendertermesztés és feldolgozása, kisgazdaságok gépi felszereltsége, a gazdasági szerszámok, a derecskei hagymatermesztés, Monostorpályiban a zellertermesztés, a hajdúbagosi és konyári dinnye) témakörében is maradandó összegzései születtek.

Nem maradt hűtlen a néptánc tudományához sem, időről-időre ebben a tárgykörben is születtek művei.

A néprajzi gyűjtéssel együtt járt a levéltári források tanulmányozása. Egész sor forráskiadvány, forrásközlés tanúsítja ezt. Nem véletlenül hangsúlyozta köszöntőjében Dankó Imre, hogy Varga Gyula a történeti-néprajz egyik legkiválóbb művelője.

Dankó Imre volt az, aki az általa szerkesztett Rálátás című zsákai helytörténeti-honismereti kulturális tájékoztató V. évfolyama 2004. évi 1. számában fölhívta a figyelmet Varga Gyulának közelgő 80. születésnapjára és eddigi életművét is összefoglalta. Ez volt az, ami arra indította a múzeumi vezetést, hogy ünnepségen köszöntse Varga Gyulát és életművéből megjelentessen Granarium címmel 13 válogatott tanulmányt, több mint félezer oldal terjedelemben. A kötetben az általunk is említett tanulmányok többsége helyet kapott, s méltóan reprezentálják Varga Gyula sokoldalúságát, munkásságának korszakos-jelentőségét a Tiszántúl néprajzi kutatásában. A kötet közli Varga Gyula műveinek bibliográfiáját is. Csak azt sajnáljuk, hogy az általa rendezett kiállításokról nem készült külön repertórium. Az ezekhez készült forgatókönyvek (amelyek mintaszerű voltára Dankó Imre is fölhívta a figyelmet köszöntőjében) is értékes tudományos munkának számítanak.

Varga Gyula életművét az utóbbi két évtizedben kezdték kitüntetéseik formájában is elismerni (Móra Ferenc Emlékérem 1983-ban, Bocskai díj, 1991-ben, Györffy István Emlékérem (1994), Életfa díj (1994), Pulszky Ferenc-díj (2004). Megbecsüli szülőhelye is. 2003-ban díszpolgári címet kapott Kismarjától, ahol akkor nagy örömeire végre fölavatták a Tájházat is.

Varga Gyula elkötelezett híve Bocskai István kultuszának, hiszen ő adományozott mezővárosi kiváltságokat Kismarjának, nem sokkal halála előtt, 1606. szeptember 22-én. Varga Gyula még látta eredetiben a becses okmányt, amely 1944/45-ben elkallódott. Hiteles szövegét latinul és magyar fordításban is közli a Granarium kötetben. Bocskai a kiváltság indoklásában hangsúlyozza „a haza és a szülőföld iránti háládatosságot”. S úgy érezte, kötelessége megemlékezni „a mi igen kedves szülőföldünkről, közelebbről a Bihar vármegyében fekvő, általánosan Kis Mariának nevezett (községről), amelyről a mi eleink, ükapáink, nagyapáink, ősapáink, eredetüket onnan véve, magukat neveztek és neveztettek, s ahol a mennyei hazába való megtérésük után testüket elföldelgetni, csendes nyugvásra eltemettetni, sírboltokat és síremlékeket emelni kívántak”.

Éppen Varga Gyula ünneplésének napján (2004. június 21.) jelent meg a Hajdú-bihari Napló címlapján a kép: M. Nepper Ibolya régész megtalálta a kismarjai református templom belső falán a XIII. századi eredetű középkori templom alapfalait, s a lejáratot a kriptába, ahová a Bocskai család tagjait temették. Még a régészekre vár a feladat, hogy a kismarjai várkastély épületének felhasználásával épült magtár falkutatására és ásatására is sor kerüljön. A Bocskai évforduló igencsak időszerűvé teszi ezt is.

Varga Gyulát a Déri Múzeumban köszöntötte a Hajdú-Bihar megyei közgyűlés alelnöke is, a megye képviselőtestülete és lakossága nevében. A Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének vezetője, Bartha Elek méltatta több évtizedes egyetemi oktatói tevékenységét, főlegemelve, hogy ő bizony Varga-tanítványként soha nem tudta az ötöst kiérdemelni. Az egyetem Történeti Intézetének vezetője, Orosz István professzor, akadémikus meleg szavakkal idézte föl a közös élményeket. Azt, hogy mindketten Szabó István elkötelezett tanítványai, s azt, hogy mennyire közel állt hozzá Varga Gyula, mert mindketten belülről ismerték a paraszti munkát.

Varga Gyula bihari településről érkezett a tudomány berkeibe, Orosz István pedig a hegyaljai Mádról. Nekik nem kellett könyvből tanulni, milyenek is a paraszti munkák! A mai Hajdú Táncegyüttes sem feledkezett meg Varga Gyuláról. Szólótáncosai táncsal köszöntötték. Varga Gyula büszkén jegyezte meg, hogy az ő unokái is jól el tudják járni a hagyományos népi táncokat. Az ünnepelt és a közönség számára levetítették Varga Gyula egyik csodálatos koreográfiája alapján bemutatott táncelőadást is.

Elérzékenyült az ünnepelt, elérzékenyült az őt köszöntő Dankó Imre is, s bizony elérzékenyül e sorok írója is, aki 1970/71-ben kezdő muzeológusként került a Déri Múzeumba. Régészként ugyanolyan lelkesedéssel vetette bele magát a munkába, mint Varga Gyula, akivel sokat beszélgetve életre szóló tanácsokat kapott, s főleg magatartási mintát, tartást. Azt, hogy a magunk választotta utat következetesen végig kell járni. Nem kell félni, kimondani az igazságot akkor sem, ha emiatt nem válik népszerűvé az ember. Értelme csak a jól végzett munkának van.

A honismereti mozgalomnak is meghatározó egyénisége Varga Gyula, akire még jó néhány feladat vár (emlékeztette erre Dankó Imre is). Kívánunk ehhez erőt és egészséget. Isten éltesen Gyula Bátyám, adjon örömet a munka és a család számodra.

Csorba Csaba

Megyei Honismereti Egyesületek vezetőinek kitüntetése

Székelyné Kőrösi Ilona, a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület elnöke

Klebelsberg Éva és a Gróf Klebelsberg Kuno Alapítvány 2002-ben létrehozta a Klebelsberg-díjat abból a célból, hogy nagyhatású kultuszminiszterünk tevékenységének közismertté tételében fontos szerepet vállalt tudományos, egyházi és közéleti személyiségeket ezzel elismerése és köszöneteként kitüntesse. Évente legfeljebb három díjat adományozunk. A díjazottak neve felkerül eme díszoklevélre, minden évben – ha van díjazott – összesítve. Szándékunk szerint a politikától függetlenül, a legmagasabb emberi és szakmai szempontokat értékeljük a díj odaítélésénél. Ugyanakkor messzemenő figyelembe vesszük a díj névadójának szellemiségét, ami ismét a fenti szempontokat erősíti: a hivatáson és a szakterületen keresztül érdemre jutó hazafias, hűséges kötődést. A Klebelsberg – díj Kisfaludi Strobl Zsigmond alkotása.

Kitüntetettek: 2002-ben: Gyulay Endre Szeged-csanádi megyéspüspök; Kosáry Domokos professzor, a Magyar Tudományos Akadémia korábbi elnöke; a Gróf Klebelsberg Kuno Alapítvány tiszteleti elnöke, Tőkéczi László egyetemi docens, a Valóság folyóirat főszerkesztője. **2003-ban:** T. Molnár Gizella főiskolai docens, tanszékvezető; Dudich Endre professzor. **2004-ben:** Mészáros István ny. egyetemi docens; Székelyné Kőrösi Ilona muzeológus, történész, néprajzkutató, az alföldi tanyai iskolák történetének kutatója.

Klebelsberg Éva

Laudáció Székelyné Kőrösi Ilona tiszteletére¹

Székelyné Kőrösi Ilona a kiskőrösi Petőfi Sándor Gimnáziumban érettségizett 1972-ben, majd ezt követően Budapesten folytatta Eötvös-kollégistaként egyetemi tanulmányait. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán történész és népművelési előadói (1977), majd etnográfus (1981) és heraldikus (1994) diplomát szerzett. 1977-től Kecskeméten munkálkodik, itt kezdte muzeológusi pályáját a Bács-Kiskun Megyei Múzeumigazgatóság munkatársaként. Szakmai

¹ A szerkesztett, rövidített szöveg közlésével gratulálunk a kitüntetettnek. (Szerk.)

munkássága azóta is elsősorban a megyei múzeumi szervezet Katona József Múzeumához kötődik, ahol népművelő, történész és néprajzkutató, valamint tudományos titkár munkakörököt töltött be. 1996-tól a Történeti-Néprajzi Osztály vezetője. Itt végzett munkájában mindezekelőtt a két szakághoz tartozó gyűjtemény együttesek (történeti és néprajzi tárgyak, dokumentumok, fotók stb.) számozott gyarapítására lehet a legbüszkébb. Gyűjtéseinek és kutatásainak fő területei: a társadalom-, életmód- és művelődéstörténet, fotótörténet, várostörténet, iskolatörténet. Ezeknek mintegy összegzésként több szakmai kiállítást rendezett. (pl. Kecskeméti tanyák, Népviseletek a Duna-Tisza közén, Kecskeméti városképek, Kossuth és a Duna-Tisza köze, A kecskeméti iskolák évszázadai, Város a futóhomokon c. állandó kiállítás stb.)

1996-tól a Katona József Múzeum nem rendelkezik önálló kiállítóhellyel, ezért az általa rendezett kiállítások is a Cifrapalota épületében kerültek bemutatásra. (Pl. Képes levelezőlapok Kecskemétről, Kecskeméti évszázadok, 1848-49 a Duna-Tisza közén, Erzsébet királyné emlékkiállítás, Irányi István városképei Kecskemétről, Kossuth és kortársai). Jelenleg a felújítás alatt álló Cifrapalota első emeletén rendezendő történeti-néprajzi kiállítást készíti elő. 1997-től a Katona József Emlékház szakmai vezetője, az elmúlt hét év alatt több tucat helytörténeti és irodalomtörténeti kiállítást rendezett, rendezvényeket szervezett, kutatási témái pedig a Katona-kultusz kutatásával bővültek.

Rendszeresen szerepel országos szakmai konferenciákon, országos intézmények által szervezett kutatási programokban (pl. inventáriumkutatás, iskolatörténet, migrációkutatás stb.) írásai szakmai és ismeretterjesztő lapokban, konferenciakötetekben, társszerzős tanulmánykötetekben jelentek meg. Kecskemét városa igen büszke lehet új Klebelsberg-díjasára, hiszen a múzeumi munka mellett számos helytörténeti vonatkozású könyvet is írt Ilona: Kecskeméti évszázadok (1993, 1995, 2003.), Kecskeméti Életrajzi Lexikon (társszerzős, 1992.), Kecskemét anno... Képek a régi Kecskemétről (1998), Szenttamástól Világosig. Kecskemétiak a szabadságharcban I. (Szalkay Gergely visszaemlékezése, 1998.), Kossuth és kortársai (szerk., 2002.), Kecskemét is kiállítja... Kecskemétiak a szabadságharcban II. (Társszerzős, 2002.) A kecskeméti Kossuth-szobor története (2002), Hírös Hetek Kecskeméten (2003). Több múzeumi és szakmai szervezet, egyesület tagja Székelyné Kőrösi Ilona, s emellett 1997 óta a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület elnöke és a Honismereti Szövetség országos elnökségének tagja.

Az igen gazdag szakmai munkásság fontos része – és persze a mai alkalom apropója – az a tevékenység, mely Klebelsberg Kuno kultuszminiszter oktatáspolitikája, iskolaépítési akciója kutatására és közzétételére irányul. Első jelentősebb iskolatörténeti tanulmányát 1979 körül írta, 1984-ben jelent meg a *Kecel története és néprajza* című monográfiában A népoktatás története címmel. Ezt a munkát Mészáros István tanár úr lektorálta, amint a *Cumania* című múzeumi évkönyvben megjelent A Kelebsberg-féle iskolaépítési akció Kecskeméten című tanulmányát is. 1989-90 körül kezdett foglalkozni Kelebsberg munkásságával, különös tekintettel az oktatásra és az iskolaépítési akcióra. Az OPKM munkatársaival bejárta a megyét, bemutatva az akkor még meglévő épületeket. Kb. 60 település iratanyagát kutatta e témában, a levéltár egyik kiadványában meg is jelent Ilona tollából a Duna-Tisza közű összefoglaló. Fontosnak tartom, hogy az eredmények közzétételében is igen nagy szerepet vállalt díjazottunk, a már említett szakmai rendezvényeken, konferenciákon rendszeresen kiváló előadásokkal járul hozzá a klebelsbergi életmű megismertetéséhez.

Fentiekben természetesen csak rövid, korántsem teljes kivonatot adhattam Székelyné Kőrösi Ilona gazdag munkásságának, fáradhatatlan tevékenységének. S ezek csak száraz, szakmai tények. Mögöttük azonban az ember, aki nemcsak kiváló szakember, nemcsak szűkebb és tágabb környezetének fáradhatatlan kutatója és ismeretterjesztője, hanem nő, feleség, anya is egyben, aki munkája mellett gyerekeket nevel, férjével pedig – szakmailag is – megértő társai lehetnek egymásnak. Úgy gondolom, Ilona boldog ember – az kell, hogy legyen, hiszen szakmai sikerei mellett nagyon büszke lehet fiaira, akik bizonyára a szülői példa hatására is, már most igen szép sikereket értek el tanulmányaikban.

A Klebelsberg-díjhoz szeretettel gratulálok, további munkához jó egészséget, kitartást és újabb kiváló szakmai eredményeket kívánok.

Kecskemét, 2004. április 15-én

T. Molnár Gizella

Gálné Jáger Mártával, a Somogy Megyei Honismereti Egyesület elnökével, Mesztegnyő díszpolgárával beszélget Lőrincz Sándor

Asztalán irat- és könyvhalom, a polcokon többnyire helytörténeti témájú kötetek: falumonográfiák, honismereti kiadványok tucatjai. Van közöttük bibliavastagságú, és karcsú gerincűek egyaránt. Gálné Jáger Mártánál, a Somogy Megyei Levéltár főlevéltárosánál, a Somogy Megyei Honismereti Egyesület elnökénél járunk, aki a közelmúltban Mesztegnyő díszpolgára lett. Szülőfalujának képviselő-testülete ezzel a címmel ismerte el a településért végzett több mint harminc éves helytörténeti kutatómunkáját.

A díszes oklevél irodájának fő helyére került, és gazdája bizony elérzékenyül, ha rápillant. Gyermekkorát jelenti e település, az eszmélés éveit, és innen ered a múlt kutatása iránti szenvedélye is. Nem véletlenül írta meg Mesztegnyő történiáját a 100 magyar falu könyvesháza sorozatban.

A hatvanas években jegyeztem el magam a honismereti mozgalommal – emlékezik Gálné Jáger Márta – Marcaliba jártam gimnáziumba, és Gál József tanár úr honismereti szakkörében kezdődött a helytörténet iránti szerelmem, ami azóta is tart. A mai helytörténeti anyag jelentős része akkor gyűlt össze, és 1972-ben múzeumot avathattunk Marcaliban. Jómagam is ekkoriban döbbsentem rá, hogy szülőfalum, ez a Marcalihoz közeli község nem egy szürke település, hiszen 1840-ben a reformkor egyik legjelentősebb zendülése zajlott itt. Már diákként is izgalmasnak találtam: létezik egy kis falu, itt Somogyban, ami az ország szempontjából is fontos esemény helyszíne volt.

Gálné Jáger Márta nemcsak a középiskolai évek alatt járt jegyben a honismerettel, hanem főiskolai éveit is végigkísérte a kutatás iránti érdeklődés. Helikoni aranyérmert nyert *Mesztegnyői babonák* című dolgozatával, és rögtön fel is vették a pécsi főiskola magyar-történelem szakára, ahol akkortájt tiszteres volt a túljelentkezés. Itt is több díjnyertes dolgozata született. A *Mesztegnyői népmondák* című tanulmányát kiadásra méltónak tartották a Néprajzi Múzeum munkatársai, Szegeden pedig országos fődíjat nyert a mesztegnyői zendülés krónikájával, amely egyúttal Szeged város különdíját is jelentette. A dolgozat egyik lektora, dr. Novák József, a Népművelési Intézet tudós szakembere volt, aki azt is kiemelte: a pályaműnek külön értéke – azon túl, hogy tudományosan megalapozott munka – a krónikaszerűsége, amely hűen visszaadja a kor történéseit.

A főiskolás éveim alatt érdeklődésemmek megfelelően egyszerre két tudományos diákkör tagja lettem. Sokat köszönhetek történeész professzoromnak, Kiss Géának, aki a helytörténeti diákkör vezetője volt, melynek hamarosan titkárává választottak. De kiváló nyelvészstanáraink, Rónai Béla és Pesti János irányításával működő néprajzi-nyelvjárási tudományos diákkör munkájában is tevékenyen részt vettem. Máig emlékezetes az a gyűjtőút, melyet 1972-ben Rónai tanár úr szervezett a horvátországi Baranya-háromszögbe és Szlavóniába. Így eljuthattunk Vörösmartra, Szentlászlóra, Laskóra. Sajnos, a délszláv háború alatt ezeket a területeket is súlyos bombatámadások érték. Utunk során a magyar vonatkozásokat vizsgáltuk; azt, hogy milyen a magyarság sorsa a nyelvjárási szigeteken, ahol még az archaikus, XVIII. századi nyelvet beszélék. Splitben is jártunk, a dalmát fővárosban, ami egyebek mellett arról is nevezetes, hogy IV. Béla király is időzött itt, amikor menekült a tatárok elől.

A tanulmányúton világosodott meg előttem: egy magyar embernek tudatosan kellene törekednie arra, hogy a határon túli magyar lakta területekre eljusson, hogy megismerje a tájakat, az embereket, a szokásokat. És csak ezután induljon el a nagyvilágba: Párizsba, Rómába, Londonba...

A fiatal kutatót ezzel párhuzamosan továbbra is foglalkoztatta a mesztegnyői zendülés és általában a falu történetének minél teljesebb feltárása. Egy ideig nevelőtanár volt a marcali középiskolai kollégiumban, de rendszeresen kutatott a megyei levéltárban. Dr. Kanyar József, az intézmény igazgatója szerette volna, ha levéltáros lesz a fiatal történelemtanár, aki még egy kis haladékot adott magának, hogy ne rögtön az iratkilométerek között kezdje a pályát. A marcali Berzsényi Kollégiumban töltött négy esztendő élete egyik meghatározó időszakának tekinti. A pályakezdő tanár kiváló munkahelyi, pedagógiai légkörben dolgozhatott, történelmet tanított, honismereti szakkört indított, diákjaival gyűjtőutakon vett részt, igyekezett tudatosítani bennük, hogy a honismeret olyan, mint cseppben a tenger, hiszen a településeken zajló események az országos köztörténet részei. A marcali járási művelődési osztály megbízá-

sából a járás honismereti szakreferensi feladatait is ellátta. Emellett a neves etnográfus, *Együd Árpád* által irányított marcali múzeum részfoglalkozású munkatársa volt.

Gálné Jáger Márta időközben elkezdte a szegedi egyetemet, ahol történelem szakon végzett, s ezzel eldőlt: nem néprajzos lesz, jöllehet a történelmet mindig komplex tudományágként kezelte, és nagy figyelmet fordított a népeletre is. 1977-ben újkortörténész-muzeológusként kezdett el dolgozni a Somogy Megyei Múzeumban. Korábban a marcali járás tartozott hozzá, most viszont az egész megyét „megkapta”. A Megyei Művelődési Központ megbízásából a megyei honismereti szakreferensi feladatot is ellátta, tagja lett a népfront mellett működő, Kanyar József vezette megyei honismereti bizottságnak és a somogyi honismereti periodika szerkesztőbizottságának.

Csodálatos világ fogadott – emlékezik a főlevéltáros. – *Ekkoriban kezdődtek Bárdos Edith régészeti feltárásai a zamárdi avarkori temetőben, Rippl-Rónai Róma-hegyi villáját ekkor adták át először a közönségnek, és erre az időszakra esik az azóta Európa Nostra-díjjal kitüntetett Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény megnyitása is. Csepinszky Mária ekkor került a múzeumi hálózatba, s jó hogy Szena lelke lehetett éveken át. Munkám során olyan impulzusokat kaptam, amelyek megakadályozták szakmai csőlátásomat.*

Egy siklósi konferencián *dr. Troszt Tibor*, a megyei tanács akkori művelődési osztályvezető-helyettese felfigyelt a fiatal muzeológus előadására, s megkérdezte, lenne-e kedve irányítani a somogyi honismereti munkát. Gálné Jáger Márta igent mondott, s ez az igen tíz évet jelent e szép területen.

*Arra ösztönöztem a települések vezetőit, az iskolákat, hogy minden faluban jöjjön létre egy helytörténeti gyűjtemény, de az ne csak a relikviákat jelentse, hanem szellemi téren is jelenjen meg az összefogó erő. Ezt a kezdeményezést a megye anyagilag is támogatta, így a települések nem diktátumként fogták fel javaslatunkat. Már ebben az időben példaértékű munkát végzett többek között Mike Györgyi, a mesztegnyői Kövesdi Gizi és Ott Györgyné Szőcsénypusztán. Csodálatos eredményeink születtek, és örömmel gondolok rá, hogy a megyei tanács közgyűjteményi főmunkatársaként részese lehettem ennek. A megyei levéltár ekkor kapott tudományos kutatóhelyi rangot, és igazgatója, *dr. Kanyar József* Állami-díjat, az intézmény történelme során első ízben önálló épületbe költözött, raktárakkal, és a nagyberki főkleveáltárral bővült. Erre az időszakra esik a somogyvári bencés apátság átadásainak befejezése, és történelmi emlékhellyé avatása, amelyre 1983-ban a Kaposváron megrendezett Országos Honismereti Akadémia rendezvényén került sor.*

A mozgalmas munka után belső megújulást, szakmai kiteljesedést ígérő újabb állomás következett, 1990-től Gálné Jáger Márta a megyei levéltárban dolgozik, amelyhez különös kötelek fűzi:

Amikor a készülő Mesztegnyő monográfiához végeztem kutatásokat, az egyik levéltári iratcsomóból, a zendülésről szóló peres iratok között előkerült apai szépapám, Jáger Ferenc születési anyakönyvi kivonata, amelyet Koller József, a helybéli plébános, későbbi '48-as országgyűlési képviselő állított ki 1840-ben. Szíven ütött a felismerés: apai őseim több mint kétszáz esztendeje Mesztegnyőn élnek, és szépapám a zendülésben való részvételéért hét évet töltött a vármegyeháza börtönében. Abban az épületben, ahol levéltárosként dolgozom.

Szülőfalujának monográfiájáról így vall: *Mesztegnyő történetét szívem szerint későbbre hagytam volna, de kínálkozott egy lehetőség, amit – úgy gondoltam –, kár lett volna kihagyni. Így jelenhetett meg egy országos sorozat részeként, s ma már nyugodtan mondhatom: örülök, hogy elkészült, és büszke vagyok arra, hogy szülőfalumról írhattam a könyvet, ahol jelenleg is élnek a szüleim. Nem tudom, hogy a száz falumonográfia szerzői között van-e még valaki, aki ezt elmondhatja magáról.*

Gálné Jáger Márta a Somogyi Honismereti Egyesület elnöke, és tagja a Somogyi Honismeret szerkesztőbizottságának. A közelmúltban fejezte be az 1848-49-es, első somogyi népképviseleti választások megírását, amelynek új, számunkra eddig ismeretlen mozzanatai is felszínre kerültek, méghozzá *Madarász László* és *Noszlopy Gáspár* vonatkozásában. A megyének van egy adóssága: nem készült kötet, a '48-as honvédekről és nemzetőrökről, és hiányzik a forráskiadvány, amely bemutatná a szabadságharc somogyi dokumentumait. A főlevéltáros bízik abban, hogy számos más kutatási téma feldolgozása mellett mielőbb bábáskodhat egy ilyen kötet megjelentetésénél.

S hogy mi ad örömet Mesztegnyő díszpolgárának? Az, hogy nem szakadt el a a szülőföldtől, az emberektől. Az egyszerű parasztembertől sem, és a kutatóktól sem. A település címerével ékesített díszpolgári aranygyűrű – mint mondotta – további hűségre kötelezi, ez számára

eddig sem volt kétséges, és az a legcsodálatosabb benne, hogy nem egy lezárt életmű elismerését jelenti, hanem újabb kutatásokra ösztönzi, s reméli, elkészülhetnek majd a falu történetének újabb fejezetei is. A somogyi falukrónika-író mozgalom, pedig – amelynek az elmúlt évtizedben elindítója és szervezője is volt –, tovább növeli a honismereti, helytörténeti kutatók táborát. Számos falukrónika személyes közreműködésével jelenhetett meg, és sok barátság is kötöttetett a helytörténetírás révén. A nagy találkozásokról nem is beszélve, amelyeknek öröme – tudjuk jól –, statisztikailag nem mérhető.

Rákóczi Emlékezés Ónodon

Az Ónodi Lorántffy Zsuzsanna Honismereti Egyesület, II. Rákóczi Ferenc szabadságharcnak 300. évfordulóján, megemlékező ünnepségek tartását javasolta az ország-lakosoknak. Mindezt azzal a céllal, hogy az évtizedek óta hiányos, vagy torz történelem-szemléletet pótolja, illetve helyreigazítsa. Ezt az ajánlott célt maga az ajánló, az Ónodi Lorántffy Zsuzsanna Honismereti Egyesület is gyakorolta, amikor 2004. május 15-én a község önkormányzatával együtt a helyi Művelődési Házban Rákóczi-emlékülést szervezett.

Az ünnepséget Bacsó János polgármester nyitotta meg, köszöntve a megjelenteket. Az ünnepi előadást dr. Rózsa György Borsod-Abaúj-Zemplén megyei főlevéltáros tartotta: II. Rákóczi Ferenc újra temetése és borsodi emlékezete (ónodi vonatkozások) címmel. A tanulmány három szabadságharcot állított párhuzamba, a Rákóczi Felkelést, az 1848/49-es és az 1956-os forradalmat és szabadságharcot. Mindhármat diktatórikus megtorlás követett, valamint felejtés és az emlékezetből való kitörülés. Úgy, ahogy Petőfi írta Rákóczi című költeményében:

*Számkiűztek nemzeted körébül,
Számkiűzve volt még neved is,
S bedőlt sírod a század terhétül,
Mely fölötte fekszik, mint pajzs.*

Mindhárom esetben évtizedekig kellett hallgatni fejesztés terhe mellett a szabadságharc hőseinek küzdelmeiről. Rákóczi neve is sokáig száműzve volt a nemzet emlékezetéből. Az 1890-es években az ónodi uradalom birtokosa, gróf Erdődy Károlyné vetette fel a hamvak hazahozatalának és Ónodon történő eltemetésének gondolatát. Ezután jelentkezett a szülőföld, Felsővadász hasonló javaslattal. Végül a többi rodostói hamvakkal együtt Kassára vitték a hősöket – tudtuk meg dr. Rózsa György főlevéltáros előadásából.

Az emlékülés műsorát az Ónodi Napsugár Népdalkör kuruc dalai, Petőfi Sándor: Rákóczi című verse, a magyarruhás helybeli óvodások mősora és Somogyi Mária, a Lorántffy Általános Iskola tanulójának szavalata gazdagította. Majd a Szózat eléneklése után, terített asztal várta az ünneplő résztvevőket.

Ónodon – a Rákócziak kedvenc tartózkodási helyén 25 éve működő Lorántffy Zsuzsanna Honismereti Egyesület a Jubileumi Rákóczi évtized keretében más ünnepi üléseket is tervez.

Dr. Ágoston István György

1848-as megemlékezés a csárdapusztai kápolnánál

Bakonyság és Bakonyszentiván községek határán található az a kis kápolna, amelynek falán a Veszprém Megyei Honismereti Egyesület által elhelyezett emléktábla hirdeti, hogy 1841-ben itt áldották meg Kossuth Lajos és Meszlényi Terézia házasságkötését.

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 156. évfordulójára hagyományteremtő szándékkal itt emlékeztek meg a környező községek lakói. Az ünnepségre elfogadta a meghívást Pápateszér, Vanyola és Lovászpátona polgármestere, továbbá ott voltak Pápa, Veszprém és Noszlop küldöttei is.

A Himnusz elénekklését követően Rásky Mihályné, (megyei történelem-szaktanácsadó) emlékezett meg a márciusi ifjak hazafiságáról és emberi nagyságáról, akik például szolgálnak a jelen és jövő nemzedékeinek. A beszéd után a pápateszéri általános iskolások Süle Kálmánné tanárnő színvonalas irodalmi műsorát adták elő. Különös színfoltja volt az ünnepségnek, amikor Keresi Lóránd, az Országos Szentiváni Charta elnöke díszes zászlót adott át Bakonyszentiván polgármesterének. Az emléktábla megkoszorúzása után a községek vezetői – a Kossuth Szövetség Megyei Szervezete és a Veszprém Megyei Honismereti Egyesület támogatásával – elhatározták, hogy évente tartanak megemlékezést a Csárdapusztán lévő kápolnánál.

Bándi László

Katona Lajos néprajzi verseny Esztergomban

Az esztergomi József Attila Általános Iskolában negyedik alkalommal rendeztük meg a Katona Lajos néprajzi versenyt az Ister-Granum eurorégióból érkező tíz csapat részvételével. A verseny két esztendeje viseli a sokoldalú néprajzkutató, Katona Lajos nevét, aki gimnáziumi éveiből az utolsó kettőt töltötte az esztergomi bencés gimnáziumban. Városunkban jelent meg első könyve is 1884-ben Völund kovács és rokonai az árja revevilágban címmel. Ugyancsak Esztergomhoz köti, hogy felesége Thuránszky Margit, a kiváló pedagógus is esztergomi származású.

A csapatverseny tematikáját úgy alakítottuk ki, hogy megfeleljen a 10-14 éves korosztály érdeklődésének, életkori sajátosságainak. Első alkalommal a tavaszi ünnepkörhöz kapcsolódtak a feladatok, a 2002-ben rendezett második verseny az „Ádventtől vízkeresztig” címet viselte. Az elmúlt esztendőben a „Kiszabták a farsang hosszát” mottó jegyében elevenítettük fel a farsangi időszak szokásait, jellemző ételeit, alakoskodásait. A negyedik verseny mottója: „Tüzet viszek nem látjátok, / Ha látnátok oltanátok”. Ezzel a tüllel, vízzel kapcsolatos ünnepekre cselekményekre, mesterségekre, mesékre, játékokra irányítottuk a versenyzők figyelmét. Az elméleti ismeretek mellett minden csapat ismertetett egy mesterséget (halászlé, vízimolnár, kovács) és bemutatott valamilyen jelenetet: húsvéti locsolás, tojásfestés, kiszézés.

A néprajzkutatókból álló zsűri – Tisovszky Zsuzsanna elnök, Baksa Brigitta, akinek „Élet a falun” című könyvéből tanítjuk a hon- és népismeretet, valamint Kövecses Varga Etelka és a felvidéki Dániel Erzsébet – az esztergomi Babits iskola csapatát tartotta a legfelkészültebbnek. Második helyezést ért el: a párkányi Ady Endre Iskola csapata, valamint az esztergomi József Attila iskola hatodik osztályosai. A harmadik helyezett piliscséviek az érsekújvári Czuczor Gergely alapiskola diákjait, valamint a dorogi Zrínyi Ilona iskola csapatait előzték meg.

A versenyző csapatok összesen a párkányi Ady iskolában találkoznak majd a népi vallásossággal kapcsolatos vetélkedőn, s jövő tavasszal ismét Esztergomba találkozunk Katona Lajos emlékére.

Pifkóné Zachar Anna

Negyvennyolcas honvéd megmentett síremléke Bagamérban

2004. március 15-re emlékezve különösen szép, bensőséges avatási ünnepség színhelye is volt Bagamér község, ez az ősi hajdútelepülés. Egy negyvennyolcas honvéd síremlékét sikerült megmenteni a teljes pusztulástól. Hogyan is történt?

Beszéljen erről a legilletékesebb – Ruszoly Barnabás – a község előző két cikluson át volt polgármestere.

– Évekkel ezelőtt – hangzik a válasz – egy Horváth Kálmán nevű bagaméri lakostól azt hal-
lottam, hogy a régi katolikus temetőben egy negyvennyolcas honvéd sírján még áll egy kora-
beli sírkő, feliratokkal. Nyomban elmentem az egykori temetőbe, de az elvadult őszbozótban
sehol nem találtam meg a síremléket, nem is kutattam tovább. Múlt év tavaszán azonban tu-
domásomra jutott, hogy a szürke gránit síremlék darabjait – a régi temetőből – valaki elszállí-
totta szekerén, hogy feltöltse vele sáros selindi utat. Az említett út melletti árokban meg is, ta-
láltam a széttört, megcsonkított, összekarcolászott síremlék fölső részét, a rajta lévő név még
olvasható volt. *Revóczy Károly*. Behoztam a maradványt a Hősök kertjébe.

Érdekes módon a régi görögkatolikus temetőben, a síremlék eredeti helyét az egyház veze-
tője sem tudta megmutatni, de nagyon örült annak, hogy a darabjait megtaláltam és készség-
gel hozzájárult, hogy a község mai köztemetőjének központi részén föllálíthassuk a
rendbehozott síremléket. Az önkormányzat vállalta a helyreállítását és elhelyezését a temető
központi helyén. Én pedig megpróbáltam felkutatni az irattári anyagokból a nyomokat: ki is
volt valójában. Kiderült, hogy Revóczy Károly római katolikus vallású, egykori negyven-
nyolcas honvéd, nyugalmazott jegyző, Nagybecskereken született 1831-ben és Bagamérban
halt meg 1901-ben, itt temették el a feleségével együtt. Kiderítettem azt is, hogy a negyven-
nyolcas honvéd halálesetének bejelentője – az anyakönyvi bejegyzés szerint – Revóczy Béla
uradalmi erdész volt, akit az anyakönyvvezető személyesen ismert. Azt, hogy hol, melyik
csatában vett részt Revóczy Károly még nem sikerült kiderítenem, de ez már csak idő kérdé-
se.

A megrongált, összetört síremléket az önkormányzat helyrehozatta, s a Bagaméri Kör úgy
határozott, hogy 2004. március 15-én a falu köztemetőjében ünnepélyesen fölavatta és megko-
szorúzza. Így is történt. Emlékbeszédemet követően papi áldás is elhangzott és illő koszorú
elhelyezésére is sor került. Itt jegyzem meg, hogy Bagamérból – eddigi ismereteink szerint –
54 nemzetőr teljesített szolgálatot annak idején a harcokban. 1848 augusztusában gyülekeztek
itt, majd a bihari zászlóaljban – Riczky Károly nemzetőr őrnagy vezetésével – részt vettek
szeptember 2-án és 11-én a perlaszi és zsigmondházi csatában, novemberben pedig kemény
harcban védtek meg a Királyhágón túli – hadászati fontosságú – Csucsát.

Folytatod az akkori események még ismeretlen részleteinek a földérítését is?

– Természetesen. Hiszen máig sem tudjuk, kik voltak a „névtelen” hősök, akik odavesztek
az akkori harcokban, vagy váltak egy életre rokkantakká, illetve akiket azzal büntettek, hogy
besorozták őket az osztrák-magyar hadseregbe. Az itteni református és katolikus temetőben
alusszák örök álmukat. Kötelességünk tehát név szerint is megismerni, kik voltak
ezek a falubelieink, akiknek még meg kell adnunk a kijáró végső tiszteletet.

Nemes munkálkodásodhoz Isten segítségét kívánom és sikert további kutatásaidhoz.

Taar Ferenc

A Felső-Tisza-vidéki Vízügyi Történeti Gyűjtemény avatása

2004. február 4-én került sor Nyíregyházán a FETI-KÖVIZIG tulajdonában lévő Felső-Ti-
sza-vidéki Vízügyi Történeti Gyűjtemény avatására, mely megújulva várja az érdeklődőket.

A Gyűjteményt 1962-ben alapította a Nyíregyházi Vízügyi Igazgatóság az Országos Víz-
ügyi Főigazgatóság rendelete értelmében, mely a vízügyi emlékeket volt hivatva összegyűjte-
ni és rendszerezni. Működési engedélyt 1989-ben nyert. Kezdetben, a Nyírvíz palotában ala-
kítottak ki egy múzeumi szobát kb. 12 négyzetméteren, mely a mai napra 160 négyzetméterre
bővült. Végleges helyét a Móricz Zsigmond u. 48. sz. épület rekonstrukciós munkái után
nyerte el az épület földszintjén.

A Gyűjtemény anyaga sokrétű és igen gazdag. Megtalálhatók itt a vízügyi múlt írott és tár-
gyi emlékei. A Szabolcs, Szatmár és Bereg megyékben 1846-tól működött Vízügyi Társulatok,
a Vízügyi Igazgatóság és jogelőd hivatalainak anyagát gyűjtötték össze a vízügyesek. Itt talál-

hatók többek között a Tisza, a Szamos, a Túr, a Kraszna műszaki tervei, a szivattyútelepek, zsilipek, régi műtárgyak és magasépítési munkák tervei.

A Gyűjtemény különlegessége az a számos olajportré, amiket a társulatok az igazgatókról, miniszteri biztosokról festettek meg az 1900-as évek elején. A képeket zömmel Zahorai János neves portréfestő készítette, de láthatunk Glatz Oszkár által festett arcképet is. Eredeti mérnöki okleveleink közül a legrégebbi 1888-ból származik. Csaknem 1500 kötet műszaki könyv, tanulmány van a birtokunkban, például az 1886-ban megjelent „Vízjogi Törvény” és a „Vízügyi Közlemények” című kiadvány – 1890-től napjainkig –, melyben mérnökeink szakmai publikációi találhatók. Díszkötésben látható itt a „Magyar Mérnök és Építészeti Egylet” közlönye 1867-1902-ig. Rézveretes albumban mutatjuk be a vízügyi vezetők arcképeit időrendi sorrendben 1846-tól napjainkig.

Fotókon rögzítettük a fontosabb vízügyi eseményeket, az ár- és belvizek pusztítását, a védekezési munkálatokat, az újjáépítést. Megőriztünk az utókor számára csaknem 10 000 db fényképet, amely a vízügyi tevékenységgel kapcsolatos. A földmérés eszközei éppúgy megtalálhatók itt, mint a műszaki rajzoláshoz, a hírközlési, az irodai munkához használt eszközök.

A vízügyi múlt ápolása túljutott a Gyűjtemény falain. A nagyecsedői Vízügyi Technikatörténeti Kiállítóhely, a nagy ecsedi és tiszabercelei műemlék szivattyútelepek, az árvizes emlékhelyek arra utalnak, hogy a vízügyesek tisztelik és az utókor számára megőrzik elődeik alkotásait.¹

Bodnár Gáspár

Búcsúznak Zórád Ernő grafikusművésztől

Nyolcvanadik születésnapja tiszteletére 1991-ben megtörténhetett a nagy találkozás a szülőváros és a művész között. Megrendezhettük a Madách Imre Városi Könyvtár galériájában Zórád Ernő kiállítását. A szülőváros keblére ölelhette fiát.

Hogy ez milyen érzelmeket keltett „Ernő bátyánkban”, arról szóljon egy levélrészlet: Nagyon kedves, szeretett jó barátaink! Mindenek előtt fogadjátok hála és köszönetünket azért a fogadtatásért, ünnepségért és vendéglátásért, amelyben részünk volt. Ne vegyetek szokványos fordulatnak, de valóban könnyekig meghatotta, és fáradt szívemet melengette a felénk áradó szeretet.(...) Jómagam e pillanatban még a tegnapi élmények hatása alatt vagyok. Igazán nem akarom eltúlozni, túlhálálkodni, amit átéltem, de meg kell mondanom: szívem mélyéig meghatott az a délután. Persze ebben a korban már hajlamos az ember a nyavalygásra, pláne, ha valakit az élet cinizmusra nevelt és hirtelen meglepetések érik.

És ezt a kapcsolatot szerencsésen tudtuk tovább építeni. A város művészeti díjának, a Horváth Endre-díjnak az odaítélése újabb szép eseménye volt ennek a kapcsolatnak, amikor – egybeesve a díjátadás a városi képtár megnyitásával – Zórád Ernő tíz munkáját ajándékozta

¹ A Gyűjtemény kutatható és látogatható. Várjuk az érdeklődőket hétfőtől csütörtökig 8-12 óra között, illetve előzetes bejelentkezés alapján. Telefon: 42-502-200. Címünk: Nyíregyháza Móricz Zsigmond u. 48.

nekünk. Újabb lélekmelengető pillanatok voltak, ahogyan Juhász Péter polgármester a nagy létszámú közönség előtt megköszönte a gazdag ajándékot és átadta a díjat a művésznek.

Mindebből egyre szorosabb összetartozás szövődött. Igyekeztünk megjelenni a Pesten rendezett kiállításain és köszönteni a szülőváros nevében. Ebben társak és nem vetélytársak voltunk Ipolysággal, amely a gyermekkori felnevelőhely révén tartott számot hozzánk hasonló rangra, kapcsolatra.

1998-ban újabb kiállítását rendeztük. Sajnos betegsége miatt a művész helyett csak leánya, Ágnes tudott eljönni közénk. A 90. születésnap környékén megrendezett Balassagyarmat barátainak találkozóján, a Duna Palotában már személyesen vett részt és mindannyiunkat elbűvölt szellemes megszólalásával, ahogyan a köszöntést viszonzta. Itt vetítettük le egyébként a művészről Csach Gábor által készített portréfilmet is.

Zórád Ernő művészetének jelentős része kapcsolódik Krúdy Gyula életművéhez. Amikor az elmúlt évben a határ másik oldalán lévő barátaink Szécsénykovácsiban Krúdy-emléknapot rendeztek, s felkérték egy Krúdy-Zórád-kiállítás anyagának elkészítésére, felhívtam a 92 éves művészt telefonon és az írást érdeklődtem, hogy mi az oka, hogy ilyen nagy teret kapott művészetében a Krúdy-életmű.

Ismerve Zórád Ernő „Egy vándorfestő ifjúságai” című életrajzi írását, talán nem is irodalmi utóézésről van itt szó, hanem megélésről. Alig található olyan Krúdy írás, amelynek szereplőihöz hasonlók nem találhatók meg Zórád életében is. Olyan situációk, színhelyek, amelyek nem fordultak elő a kalandos életregényben. A telefonbeszélgetésünk is megerősített ebben a megállapításban. Így foglalta össze ezt az érdekes kapcsolatot: - „Az én életem mozgalmas és romantikus, változatos volt, állandóan változó színhelyeken. Egy időben ugyanazokon a színhelyeken főleg, ahol ő, Krúdy is meg fordult. Ez nem a véletlen körülmények összeesése volt. Kifejezetten kerestem azokat a színhelyeket és situációkat. Először csak véletlenül kerültem ilyenekbe, majd tudatosan keresve, akarva. Rájöttem, hogy én ugyanazokat kvázi »lekkoppintom« amiben ő megfordult, s azután már könnyű volt a dolog, a megörökítés.”

Hogy ez az „azonosulás” és annak megörökítése a művekben milyen tökéletességgel sikerült, erre a legjobb Krúdy-szakértők is rámutatnak. Krúdy Zsuzsa egy kiállítás katalógusában erről így ír:

„...Tudja azt valaki nagyságos uram, hogyan fáj az öreg pincérnek a lába? Még a megcsalódott szerelmesek szíve sem fáj úgy” – Fridolin panaszkodik eképpen Krúdy egyik novellájában. Fridolin, akit az 1954-es képzőművészeti kiállításon pillantottam meg Zórád rajzai között. Igen, én is így képzelem az író közismert alakjait: a lúdtalpas ételhordót, a törpe szokét, az elnyújt bögőhordozót, a dúskeblű delnőt, a hódító kalandort.

Zórád képei hol bizarr, hol szomorkás, tűnő hangulatot árasztanak és elgondolkoztatnak. Éles szemű, jó megfigyelő, reális mondanivalójú, ráadásul zenével átszőtt, mesélő hangon szól hozzánk. Ha beszélhetünk egy képzőművész, irodalmi utóézéseiről, nála helyénvaló. Szíve, képzelőereje és tehetsége segíti visszatükrözni a vérbő, gazdag, színes Krúdy-világot, anélkül, hogy rajzait egy-egy konkrét mű illusztrálásának igényével készítette volna.”

Lapozgatom a megjelent önéletrajzi és művészeti albumokat: Egy vándorfestő ifjúságai, Volt egyszer egy Tabán, Tabán a háromszáz éves kártyavár, Krúdy világa Zórád Ernő rajzaival, Kalandozások egy régi fiákeren – sajnos nem teljes a gyűjteményem, de meglévő anyagom is mutatja ezt a hallatlanul gazdag életművet. Krúdy világával együtt a régi Tabán is megelevenedik Zórád rajzain, mint ahogyan ezt kötetei már címeikben is jelzik.

Hányan vannak, akik vallják, hogy gyermekkorukban, amikor még nem volt televízió, a Zórád-rajzolta színes diafilmek, képregények jelentették az igazi vizuális élményeket. De felnőttségünkben is elmondhatjuk hogy Zórád kiállításai, albumjainak lapozgatásaival egy csodálatos, színes, romantikus világ tárult fel előttünk, képi megformálása mindannak, amit Krúdy mellett írók, költők tucatjai próbáltak megörökíteni a XIX. század végi, XX. század eleji „császári és királyi” korszakról szóló írásaikban. De szívünkbe lopják magukat a magyar panteon lapjairól kedves íróink és költőink Zórád által megörökített ábrázolásai is.

Nekünk gyarmatiaknak pedig még külön öröm, hogy mindehhez párosult a szülőföld és az elszármazott művész különleges egymásratalálása.

Kovalcsik András